

УНІВЕРСИТЕТ, ДЖАЗ ТА ІРОНІЯ: ВОЛОДИМИР КОРОТКЕВИЧ У КОЛІ УКРАЇНСЬКИХ ШІСТДЕСЯТНИКІВ

В'ЯЧЕСЛАВ ЛЕВИЦЬКИЙ

незалежний дослідник, Київ – Україна

kyivtext@meta.ua; <https://orcid.org/0000-0001-6370-9488>

UNIWERSYTET, JAZZ I IRONIA: UŁADZIMIR KARATKIEWICZ W KRĘGU UKRAIŃSKICH SZEŚĆDZIESIĄTNIKÓW

WIACZESŁAW ŁEWYCKI

badacz niezależny, Kijów – Ukraina

STRESZCZENIE. Artykuł poświęcony jest interakcji Uładzimira Karatkiewicza z młodymi ukraińskimi poetami połowy XX wieku, studiującymi w Kijowie. Kwestię tę zbadano w kontekście ówczesnego życia literackiego, a także przez pryzmat przeglądowego i porównawczo-typologicznego odczytania ich dzieł. Jak wynika z przeprowadzonej analizy, autor białoruski zintegrował się ze środowiskiem, w którym ukształtował się jako pisarz zainteresowany tematyką historyczną i nietuzinkowy czytelnik. Podobnie jak Wasyl Symonenko i Mykoła Som przyczynił się do utrwalenia obrazu społeczności studenckiej owych lat, w szczególności do wzmocnienia atmosfery twórczej. Z pomocą ironii, a także gry z codziennymi szczegółami literaci tego pokolenia starali się odciąć od socrealistycznego obrazu świata i stereotypowych interpretacji ogólnej rzeczywistości. Z kolei dzięki intensywnemu polilogowi początku lat sześćdziesiątych mit uniwersytecki znalazł swoje odzwierciedlenie w strukturze tekstu kijowskiego.

Słowa kluczowe: obraz, mit, codzienność, historyzm, życie literackie

THE UNIVERSITY, JAZZ AND IRONY: ULADZIMIR KARATKIEVICH AMONG THE UKRAINIAN SIXTIERS

VIACHESLAV LEVYTSKYI

independent researcher, Kyiv – Ukraine

ABSTRACT. The article is dedicated to the interaction of Uladzimir Karatkievich with young Ukrainian poets from the mid-twentieth century who studied in Kyiv. Such a process is interpreted in terms of literary mores and through an overview, comparative-typological reading of their works. The analysis indicates that the Belarusian author was integrated into an environment in which he was formed as the man of letters interested in historical topics and as an extraordinary reader. Like Vasyl Symonenko and Mykola Som, he recorded the recognizable image of the student community of those years, in particular, strengthening the creative atmosphere. Using irony, as well as playing around with everyday details, the writers of this generation sought to demarcate themselves from the socialist realistic worldview and stereotyped interpretations of facts in general. In turn, thanks to the intensive polylogue among the early Sixtiers, the university myth is reflected in the structure of Kyiv text.

Keywords: image, myth, everyday life, historicism, literary mores

Пам'яті Сержа Мінкевича

„Багато горя звідали я та мої друзі в Києві в ці прокляті роки, і все ж вони залишаться назавжди нам дорогими”, – зізнавався Володимир Короткевич своєму викладачеві – професорові О. Назаревському – у листі від 17 листопада 1959 року [Караткевич 2022: 29]. Така досить відома цитата промовисто характеризує київський період у біографії білоруського автора. Справді, його навчання в Київському державному університеті імені Т. Шевченка (1949–1954 роки) та спроби захистити дисертацію (1954–1957 роки) ознаменовані значущою колізією. З одного боку, Короткевич пережив гостре розчарування в можливостях утілити наукові інтереси й побудувати кар'єру вченого. У довірливому спілкуванні літератор нарікав на засилля у столиці України кар'єризму й „жандармерії” в „ідейному житті” (лист до Л. Кригмана від 31 січня 1957 року [Караткевич 2020: 227]). Але завдяки перебуванню в Києві повною мірою була розбудована система цінностей письменника, що неможливо осмислювати поза студентським літературним життям.

Університетські роки В. Короткевича привертали увагу низки дослідників (наукові розвідки П. Жовніровича, Г. Іщенко, Д. Мартиновича, О. Скопненка, Ж. Шаладонової; есеї В. Пономарьова, М. Слабошпицького; публіцистичні статті С. Головка, Л. Рублевської та ін.). Серед іншого становлення білорусько-

го письменника вже співвідносилося з феноменами української культури, які зароджувалися в 1950-х роках. Передусім ідеться про масовіше й активніше, ніж у Білорусі, засвідчення моральної опозиції до радянського тоталітаризму [Мельнікава 2013: 134], „спрагу духовно-гуманістичного очищення, пізнання історичної правди, переконаність у справедливому демократичному майбутньому” [Мельнікава 2013: 135]. Це не випадково: чимало близьких Короткевичевих знайомих із КДУ імені Т. Шевченка були лідерами нового мистецького руху. Утім, світогляд Короткевича-поета у зв’язку з художніми пріоритетами, властивими українським авторам, що належали до його покоління, дотепер аналізувався рідко.

Мета запропонованої роботи – висвітлити літературні контакти В. Короткевича з українськими поетами, ранніми київськими шістдесятниками та здійснити порівняльне прочитання їхніх творів.

Світ „республіки на Шостій Новій”

Слід наголосити на своєрідній деталі. У міркуваннях про молодих університетських літераторів зазвичай прийнято посилатися на мемуарну есеїстику. У творах *Обрана* та „*Мой се градок!*” Короткевич піднесено розповідав про „республіку на Шостій Новій” – студентський гуртожиток, що розташовувався на вулиці Шостій Новій (нині – Освіти, 4) у Солом’янському районі. За словами, письменника, „над нашими головами ширяла Мати-Поезія”, а спілкування сповнювалося затягнутими суперечками щодо неї, „правди, любові до батьківщини та просто любові” [Караткевіч 2016 (Абраная): 432; Караткевіч 2016 („Мой се...”): 454].

Але з недавно оприлюднених джерел випливає, що Короткевичеве сприйняття середовища не було сталим. Наприклад, у листі до родини Садових від 12 грудня 1950 року, тобто на другому курсі, він скептично відгукнувся про атмосферу в університеті. Короткевич із прикрістю констатував: „справжніх **Студентів** дуже мало” (виділення жирним шрифтом авторське. – В.Л.). Далі подавалася сатирична класифікація більшості однокашників: „люди, котрі поклоняються св. Домінікові” (гультяї), „ходячі «цитатники»”, пристосуванці, „типи, які завжди говорять загальними місцями” і „філософи”. Завершив молодий письменник гострою насмійкою над журналістами [Караткевіч 2020: 43–44].

Так чи інакше, у вищезгаданих есеях приязно схарактеризовані саме студенти факультету журналістики, утвореного на основі відповідного відділення філологічного факультету КДУ імені Т. Шевченка:

Звідки я міг знати, що оцей іронічний хлопець (як рано він пішов від нас!) – блискуче талановитий поет Василь Симоненко? Звідки я міг знати, що ось за ліжко-друге від мене цей

білозубий і русявий юнак, який усміхається, трясє чуприною та запрошує всіх до себе під Бровари «копацьця» в ставку, бо краще нема», – що це майбутній поет Микола Сом? І що поет – оцей трохи неквапливий Толька Шевченко? І що Толька Москаленко, сама флегма, і Василь Діденко, дивак із диваків, і Тамара Коломієць, перед якою достеменні грубіяни трималися, як виховані лорди, і Борис Олійник, і десятки інших, що вони – побратими, соратники, поети? Що цей київський гуртожиток заговорить із часом своєю поезією аж на всю Україну та далеко за її межами? [Караткевіч 2016 („Мой се...“): 454–455] (пор.: [Караткевіч 2016 (Абраная): 433]).

Перелічені українські автори вступили до університету пізніше, ніж був складений лист до Садових, – у 1952–1954 роках. Головним чином мовиться про випуск факультету журналістики 1957 року (Коломієць, Москаленко, Симоненко, Сом, Шевченко), що й серед колишніх студентів мислився як „унікальний, справді неповторний курс” [З матір'ю... 2005: 34]. Він об'єднав багатьох у подальшому провідних письменників і журналістів: окрім названих, В. Близнаця, А. Перепадю, Б. Рогозу, Ю. Ячейкіна та ін. Короткевич підтвердив феноменальність цього кола, яке різьчило різницю від дещо старших студентів-журналістів, і по суті задокументував зміни в інтелектуальному ландшафті університету. За споминами Миколи Сома, тоді „кожен майбутній журналіст чи філолог уявляв себе у мріях і в снах маститим прозаїком або ж поетом”, поважав колег – молодих літературних „класиків” [З матір'ю... 2005: 33], а також міг долучитися до підготовки рукописного гуртожитського журналу „УТЮГ” [З матір'ю... 2005: 41].

Певною одою університетській спільноті є вірш, що ввійшов до першої, ще студентської, Сомової збірки *Йду на побачення*. Автор відгукнувся про однокашників як „сім'ю юначу”, у котрій майже відповідно до Короткевичевої класифікації співіснують „філософ [...] горластий” і поет – „постать похмура”, сповнена не лише амбіціями, а й творчими муками. Цих та інших мешканців будівлі на Шостій Новій („дзвінкого, веселого гуртожитку” [Сом 1957: 44]) об'єднали привітні „прості звичаї”. На додачу кожного охоплює жага насиченого полілогу – „розмов до півночі гарячих, // Про те, що є у всесвіті ще речі, // Яких із нас багато хто не бачив” (*В студентським гуртожитку* [Сом 1957: 43]).

Локус київського гуртожитку ототожнюється з численними етичними колізіями у „студентській п'єсі” В. Симоненка з умовною назвою „... Там, де вишня біла...”. Своєю чергою, бесіди, подібні до змальованих у творі Сома, точаться між героями Симоненкового „циклу Опанаса Шворня” – гумористичних новел *Психологічний поєдинок*, *Неймовірне інтерв'ю*, *Підслухана розмова*. У першій із них, скажімо, збираються „невизнані генії”. Такі образи, як „послідовник Ремар-

¹ Україномовний вставний компонент у реченні подано за зібранням творів В. Короткевича у 25 томах. Однак слід зазначити: мається на увазі „купатся” (біл. купацца), а не „копаться” (біл. капацца). Імовірно, через таке написання В. Короткевич міг вияскрасити певні особливості вимови, притаманні М. Сомові (тут і далі – зноски з коментарями автора статті).

ка”, „сатирик”, „поет, готовий у будь-яку хвилину виявити своє обдаровання”, „реаліст” [Симоненко 2015: 373], суголосять типажам повоєнного студентства.

Не виключено, що 1953 року досвід комунікування з неординарними майбутніми працівниками ЗМІ надихнув білоруського автора на роботу над художнім фільмом *Журналісти*. У лібрето такого літературного сценарію, що на сьогодні не публікувалося, розповідається про випускника факультету журналістики столичного університету. Оскільки твір призначався для Київської кіностудії й висвітлював сюжет про південь України, у виші явно вгадується КДУ імені Т. Шевченка. Головного героя Георгія Дружиніна вже на початку вражає контраст в умонастроях колективів. Звиклий до взаємної довіри, „атмосфери студентської дружби, юнацьких веселощів” в *alma mater*, молодий фахівець насторожено сприймає обстановку в редакції обласної газети: „Йому здавалося, що всі ставляться до нього винятково офіційно та що нікому не цікаво, чим і як він живе. Йому потрібен був справжній друг” [Самойленко, Короткевич 1953: 2].

Образ Короткевича теж знайшов утілення в українській мемуарній літературі. Молодого письменника характеризувала достатня скромність, ба навіть „герметичність”, „бажання більше займатися творчістю, а не тусовкою” [Коломієць 2020]. Проте М. Сом без сумнівів зараховував його, гуртожитського сусіда, до „дружнього студентського товариства” [З матір’ю... 2005: 33]. Б. Рогоза так описував будні „в гомінкому університетському гуртожитку на Солом’янці”:

Як зараз, бачу біля однієї плити Васю Симона у спортивному костюмі, зі сковорідкою в руці, а біля другої – Сомика² в його улюбленій матроській тільняшці та широкому кльоші. За хлопцями стоїть у черзі на куховарство цибатий і плечистий Володька Короткевич [...] [Рогоза 1997: 1].

Літературознавиця М. Коцюбинська, однокурсниця Короткевича та згодом чільна дисидентка, запам’ятала його „худорляву, але широкоплечу постать, [...] симпатичне хлопчакувате обличчя” і виступи з читанням віршів на концертах художньої самодіяльності університету [Коцюбинська 2006: 63].

Білоруський автор дорожив стосунками, що виникли в КДУ. Через кілька місяців від трагічної смерті 28-річного В. Симоненка, 16 квітня 1964 року, він висловлював у листі львівському письменникові В. Лучуку смуток, спричинений цією „незворотною втратою”. Відхід університетського товариша схвилював адресанта, як поява раптової безодні, та спонукав до вшанування пам’яті про поета. Короткевич просив Лучука надіслати Симоненкову збірку *Тиша і грім*. Очевидно, йшлося про наміри проінтерпретувати вірші з книжки білоруською мовою: письменник зазначав, що після повернення з Челябінська до Рогачова планує взятися за переклади [Короткевич 2022: 248–249, 332].

² Симон, Сомик – прізвиська В. Симоненка та М. Сома відповідно.

До речі, спроби перекладати з білоруської, які дотепер залишаються не-встановленими, здійснював і В. Симоненко. Спілкуючись із класиком українського перекладу Г. Кочуром, він самокритично не деталізував їх, зауваживши про „кілька дилетантських препаратів над [...] деякими білорусами” (лист від 4 червня 1963 року [Симоненко 2015: 609]). Не виключено, що малися на увазі твори Короткевича. Серед Симоненкових університетських знайомих був ще один автор родом із Білорусі – В. Крiнько [Симоненко 2015: 782]. Утім, український шістдесятник у спогадах зі студентських часів скептично називав його „поетом більше смішним, ніж цікавим”, схильним до незграбного хизування [Симоненко 2015: 538].

Художнє трактування в Короткевичевому доробку здобули й певні факти з повсякденного життя молодих поетів. Скажімо, серед однокурсників Симоненка та Сома було модно під час деяких пар грати в слова – змагатись у створенні лексем, похідних від певної названої [Кіпоренко 2015: 715–716]. Схоже заняття – складання колективної декадентської поеми на зборах комсомольського осередку в університеті – змальоване в розділі XVI повісті *У снігах дрiмає весна*. Близький за змістом сюжет пізніше, 1962 року, окреслено в досі не опублікованій заявці на сценарій повнометражного художнього фільму *Місто біля краю веселки*. Головні герої замисленого сценарію – київські студенти Кость Череватий та Юрась Музиченко – на ходу „створювали [...] іронічні вірші та навіть писали вдвох, чотиристопним хореем, декадентську поему” [Короткевич 1962: 1–2].

Не оминались увагою більш богемні інтереси. У листі до Ю. Гальперіна, датованому листопадом 1955 року, Короткевич зізнавався в неприязні до „безкісткових” київських стиляг, подібних до персонажів гротескного роману [Караткевіч 2020: 266–267]. Декларативний вірш про непривабливість популярної культури склав і молодий М. Сом. „Я не джази вимріяв у тиші, // Я в природи взяв любов свою”, – стверджує його ліричний суб’єкт. Однак протиставлення музичного стилю й первозданного світу, який репрезентують „пташині хори у гаях” і „кумкіт жаб у рідному краю”, не видається переконливим. Удаючись до легкого осуду, поет винайшов яскравий оказіоналізм на позначення об’єкта критика – „джазний” (вір без назви починається рядком „Не люблю я джази витребеньки...” [Сом 1957: 69]). Таке незвичне слово, породжене за принципом згаданої мовної гри, виводить образ мистецтва, не закоріненого в радянському офіціозі, на передній план.

Варто акцентувати: А. Перепада в примітці до Симоненкового листа від 4 березня 1957 року визнавав захоплення їхнього кола „Джеком Лондоном, американським джазом, хмарочосами”, що призвело до переслідувань із боку комсомольського бюро факультету й таврування як стиляг [Симоненко 2015: 584]. Майже тоді ж у лібрето сценарію *Журналісти*, співавтором якого був Короткевич, змальовано локус провінційного ресторану. Заклад постає міс-

цем, „де вільніше, де хороший оркестр, де [...] можна послухати справжній стильний джаз” [Самойленко, Короткевич 1953: 10].

Згідно з Перепадними міркуваннями, відтінки ненав’язливої „стиляжності” й цікавість до західної культури вбачались у звертаннях „сер”, „джентльмен”, які Симоненко адресував однокурсникові [Симоненко 2015: 584]. У цьому ракурсі білоруський автор підтримував традицію університетських знайомих. У листуванні він жартівливо експериментує з етикетними вступними конструкціями. Скажімо, Ю. Гальперін в епістолярії здобуває найменування „пан Єжи” (лист Короткевича від 12 січня 1956 року [Караткевіч 2020: 268]), „екселентье” (лист від 11 жовтня 1956 року [Караткевіч 2020: 304]), „худа фараонова корова” (лист від 27 жовтня 1956 року [Караткевіч 2020: 307]), „батечко князь Юрій, княж Костянтинів син” (лист, орієнтовно датований січнем 1957 року [Караткевіч 2020: 313]) і т. д.

Своєю чергою, чималу роль у побуті раних шістдесятників відіграла наукова інфраструктура Києва. Мрія про аспірантуру в столиці України часто ґрунтувалася не лише на дослідницьких амбіціях молодих людей, а й на їхніх прагненнях зберегти належне середовище. Працевлаштування за розподілом після закінчення університету могло позбавити умов для інтелектуального зростання та жвавого творчого полілогу. Так, Короткевич скаржився науковому керівникові – академіку О. Білецькому на нудну роботу вчителем у с. Лісовичі на Київщині, а також брак культури серед підопічних, „найменшої «бувалості» міських дітей [...], якої не у школі навчають, а в розмові, книзі, театрі набираються” (лист від 22 лютого 1956 року [Караткевіч 2020: 415]). Аналогічно В. Симоненко просив в І. Світличного, одного з лідерів шістдесятництва, дізнатися про умови вступу до академічного Інституту літератури. Поет мотивував інтерес не „жадобою знань”, а наміром урятуватися від „тупіння” і „висихання” „під гарячим [...] сонцем” у Черкасах, де працював у газеті (лист від 13 листопада 1962 року [Симоненко 2015: 602]).

Симптоматично, що близькі за причинами переживання спіткали героя згаданого лібрето *Журналісти*. Недавній випускник Георгій комплексує через брак творчих завдань у регіональній газеті, куди його скеровують. Хоча весь сюжет стосується професійного „змушніння” [Самойленко, Короткевич 1953: 16], а насправді адаптації до рутини, первісно герой палко прагнув „писати нариси й замальовки, потай [...] мріяв про хорошу критичну статтю” [Самойленко, Короткевич 1953: 2].

Бібліотека як простір творчої свободи

Ще одним інструментом запобігання ідеологізації мислилася робота в книгозбірнях. Як відомо, істотною міфологемою в київському тексті В. Коротке-

вича є місто-фоліант. Вона розбудовується в есеях білоруського письменника *Сон про те, що було, „Мой се градок!”* і *Обрана* найбільшою мірою завдяки посиланням на столичні читальні. Автор піднесено розповідав про часте відвідування, замість деяких „не необхідних життєво” пар [Караткевіч 2016 (Сон...): 417], бібліотеки Академії наук, розташованої поряд з університетом [Караткевіч 2016 (Абрана): 428; Караткевіч 2016 („Мой се...“): 449; Караткевіч 2016 (Сон...): 417]. Особливою підставою для гордості було оформлення перепустки до книгозбірні завдяки сприянню О. Білецького. При цьому численні викладачі-філологи фактично толерували таку поведінку студента [Караткевіч 2016 (Сон...): 417]. Згодом, під час поневірянь у заочній аспірантурі, Караткевіч гішився підтримці Білецького в роботі з іншими солідними фондами. „Коли довідався, що я їду в таке місце, де книжок немає, записав мене до наукової бібліотеки інституту літератури, звідки можна книжки брати додому, і я в Лісовичах був ними цілком забезпечений”, – так літератор відгукнувся про наукового керівника в листі до Ю. Гальперіна, приблизно датованому 25 квітня 1955 року [Караткевіч 2020: 252]. Так чи інакше, на фоні всіх можливих читалень для білоруського класика „першою книгою був Київ” [Караткевіч 2016 („Мой се...“): 447].

Бібліотечна лектура Караткевіча викликає набияку цікавість. Перелічуючи низку авторів, чиї видання вдалося опрацювати в „академічці” (від Катутла до С. Єсеніна [Караткевіч 2016 (Абрана): 428; Караткевіч 2016 („Мой се...“): 449]), він посилається на імена, що мало асоціюються з історією читання в Україні кінця 1940-х – початку 1950-х років. Передусім ідеться про Б.-І. Антонича. Чотири збірки його віршів (*Привітання життя, Три перстені, Книга Лева, Зелена євангелія*) виходили у Львові в 1931–1938 роках, іще перед приєднанням Західної України до Української РСР. Фактично зазначені книжки вилучалися до спецвідділів бібліотек чи знищувалися [Калинець 2011: 134]. Ситуація дещо поліпшилася на початку 1960-х років, коли шістдесятники, у т. ч. Караткевічів товариш В. Лучук, із неформальної подачі старших львівських літераторів почали відкривати для себе Антонича [Калинець 2011: 210]. Зрештою, 1967 року з’явилося перше радянське видання Антоничевої спадщини. Резонанс зібрання творів, яке тоді впорядкував інший знайомий білоруського письменника – Д. Павличко, налякав чиновників, що зумовило чергове замовчування поета на двадцять років [Ільницький 2009: 34].

Як студент Караткевіч дізнався про Антонича, у який спосіб і з котрими його публікаціями ознайомився – складні загадки. Досить проблематичною мислиться сама ідентифікація книжок чи періодики з віршами львівського автора в каталогах київської академічної бібліотеки. Справді, навіть на теперішній час західноукраїнські видання, що датуються періодом до 1939 року, не вельми системно розподілені між фондами Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, підпорядкованої Національній академії наук Украї-

ни. Можливо, про Антонича молодий письменник дізнався від однокурсників-поляків (крім близького друга Короткевича, Ф. Неуважного, це було ще кілька осіб [Караткевіч 2020: 543]). Антоничева поезія, згідно з твердженням С. Гординського, була відомою в польських літературних колах 1930-х років, у тому числі серед прибічників лівої ідеології [Гординський 1967: 24].

У всякому разі, можна припускати, що прочитання творів Антонича певним чином вплинуло на Короткевичеву поетику. Насамперед мається на увазі посилення метафоричності. Цікаво, що в доробку білоруського автора така характеристика розкрита помітніше, ніж у художній мові ранніх українських шістдесятників. Наприклад, В. Діденко у сонеті *Присох листок у хатньому теплі...* окреслює осінній краєвид здебільшого автологічно. Ефектним образом „вересня в оранжевій імлі” і пуантом із посиланням на „сухі пучечки м’яти” доповнюються загалом неускладнені картини: „[...] рожеве сонце пада на загату, // Бо вересень проходить по землі”, „[...] потяглись високі журавлі // Над лісом золотисто-багруватим” [Діденко 1987: 10]. Натомість В. Короткевич сповнює схожий пейзаж експресивнішими деталями: „Да замілавання паўнакроўныя // Гарбузы, узятыя з грады, // Са страхі, як статак парсюковы, // Звесілі ружовыя зады” (*Дзеці* [Караткевіч 2012: 87]).

При цьому в одному, так само пов’язаному з осінню, Короткевичевому творі простежуються прийоми, близькі до техніки з упізнаваного вірша Антонича. Прагнути унаочнити скорочення денної пори, львівський поет удається до розщеплення рядків й усічення слів:

Спіють дні все менші, нерівні,
п’ють по півночі півні
і

ості, осокори,
рій ос
і ось
вже осінь
і

о
осінь
інь
нь

(*Осінь*, цикл *Вітражі й пейзажі* [Антонич 2009: 65])

Білоруський автор в ескізі з дебютної збірки вдається до схожої графічної організації літературного тексту:

Медзь на азёрах спльвае,
Сум у небе імглістым...

Як песня, з галін злятає
 Лісце, лісце,
 Залацістає лісце,
 Сто лісцяў,
 Дзесяць лісцяў,
 Ліст
 (Лісце [Караткевіч 2012: 89–90])

За допомогою спадної градації вияскравлено облітання дерев і кущів.

Серед відкриттів університетського періоду Короткевич згадував також Ципріяна К. Норвіда, якого називав невідомим йому раніше, „та [...] й на батьківщині тоді не серед усіх популярним” [Караткевіч 2016 (Абраная): 428; Караткевіч 2016 („Мой се...”): 449]. Згодом білоруський поет просив Ф. Неуважного про надсилання Норвідових творів: „Я його недавно відкрив (як Америку), читав із десятків віршів і вважаю, що він – чудо” (лист від 14 січня 1963 року [Караткевіч 2020: 188]). Майже через рік норвідівське „трагічно-світле сприйняття світу” літератор підкреслив у вірші згаданого В. Лучука (лист від 16 квітня 1964 року [Караткевіч 2022: 252]). На підставі таких фактів можна припустити, що Короткевич ознайомився з доробком романтика наприкінці періоду прикріплення до університетської кафедри. Не виключено, що йшлося про опрацювання в академічній бібліотеці публікації, в якій лише цитувалися тексти Норвіда, що протягом наступних років спонукало до заглиблення в поетичну спадщину польського автора. Справді, первісно тема Короткевичевої дисертації повинна була ґрунтуватися на матеріалі російської, білоруської та польської літератур (лист до Ю. Гальперіна від 4 квітня 1955 року [Караткевіч 2020: 249]). Імовірно, вивчаючи питання про повстання 1863 року, молодий учений і літератор міг студіювати й розвідки про сприйняття таких подій із боку Норвіда – їхнього сучасника. Скажімо, Короткевич явно мав змогу (за підсумками самостійних пошуків чи за порадою О. Білецького) переглядати відповідне дослідження Т. Маковецького, уміщене 1929 року в часописі „Pamiętnik Literacki” [Makowiecki 1929].

Розгортання поетичного полілогу

Оригінальні „польські сліди” у Короткевичевій художній дійсності цим не обмежуються. У спілкуванні з Ф. і С. Неуважними він не раз наголошував на своєму захопленні поезією Константи І. Галчинського („майстра Ільдефонса”; лист від 29 травня 1956 року [Караткевіч 2020: 100]) та Ю. Тувіма. Другий зі згаданих письменників надихав білоруського поета й на власні твори (лист від 20 лютого 1955 року [Караткевіч 2020: 89]). Симптоматично, що в період

зацікавлення польською літературою, позначеною комізмом, постали мініатюри Короткевича, стилістично близькі до віршів В. Симоненка. Український поет наприкінці 1950-х – на початку 60-х років створив цикли мінібайок *Заячий дріб* і сатиричних епітафій *Мандрівка по цвинтарю*. Трагування деяких сюжетів, наприклад, про смерть як сприятливий для бюрократії чинник, виявляються вельми суголосними в обох університетських приятелів. Так, у Короткевичевому шкідці „пітэкантрап пячору зручную выбраў, // Стол знадвору прысунуў да тоўстай сцяны // І павесіў таблічку: «Пячорным тыграм // Час прыёму тады, як вымруць яны»” (*Адносна паходжаньня бюракратызму* [Карткевіч 2012: 294]). У злободеннішому ракурсі проблему осмислив В. Симоненко: „Тепер спокійно можна спочивати, // Ніхто його не потурбуе вже – // Від клопотів щоденних бюрократа // Смерть-секретарка пильно береже. // Робить ім, правда, нічого обом – // Ніхто до них не рветься на прийом” (*Бюрократаві* [Симоненко 2015: 336]). Український автор теж вельми цінував спадщину Ю. Тувіма, що засвідчив лист до Г. Кочура від 4 червня 1963 року [Симоненко 2015: 609]. Своєю чергою, жанр комічної епітафії, зокрема живим публічним особам, із часом став візитівкою М. Сома.

Схильність до гумору, іронії та сатири як засобів вираження тривіально-го видається однією з істотних рис поезії В. Короткевича й ранніх українських шістдесятників. Справді, всі вони тяжили до романтичного світосприйняття, невідлучного від дотепності [Шалагінов 2010: 32–33]. Білоруський письменник у цілому був чутливим до комічного: від „безодні гумору в кожному слові” Ф. Богушевича (лист до Ю. Гальперіна від 31 травня 1956 року [Карткевіч 2020: 286]) до піетету перед модерністичним поєднанням „отрути скорпіона, жовчі та любові до людини” (лист до С. Неуважної від 29 травня 1956 року [Карткевіч 2020: 100]). Обурення через „відгодовану мудрість” і здібніння тем, які піддаються осміюванню, сповнювало В. Симоненка (щоденниковий запис від 21 жовтня 1962 року [Симоненко 2015: 544]).

Це не випадково: більшість молодих поетів, що в 1950-х роках навчалися в КДУ імені Т. Шевченка, тематично зосереджувалися на поточному житті. У їхніх дебютних збірках головним чином розгортався часопростір повоєнної провінції, у якому превалювала „віра безмежна в просту людину” (лист Короткевича до С. Неуважної від 5 березня 1958 року [Карткевіч 2020: 164]) і чуйність до викликів у житті іншого (відповідь Симоненка на анкету газети „Літературна Україна” [Симоненко 2015: 507]). Форми не карнавального, „тотального”, а „приватного сміху” (пор.: [Єрмоленко 2006: 113]) уможливлювали опір соцреалістичній ідеалізації дійсності й загострювали співпереживання щодо повсякденних викликів. Білоруський літератор деконструював буколіку, посилаючись на побутову подробицю: „Ну, а вёска цішынёй абнятая. // Толькі й чуць у гэтай цішыні, // Як храпуць у дзвюх суседніх хатах // Жонкі брыгадзіра й старшыні” (*У жніўны дзень* [Карткевіч 2012: 78]). У Сомовій

першій книжці детально змальовано світ сільської вулиці з плітками, кумедним фліртом, специфічною етикою загалом. Ліричний суб'єкт хизується підслуховуванням любовних зізнань трударя (*Гуляють хлопці. Штани навикат...* [Сом 1957: 64]) і пояснює кирпатість дівчат тим, що забагато „носом пнуться у шибки” (*Чому дівчата в нас кирпаті?* [Сом 1957: 70]). Але містяться й самоіронічні зізнання: „Вуса підкрутять прокурені – // Значить, скінчилась гульня. // Хлопці веселі й нахмурені... // Я проти них – Соменя” (*Сомова вулиця* [Сом 1957: 13]). Парадоксальне поєднання сентиментальності в очудненні рідної місцевості й легкої насмішки споріднює останній із цитованих віршів та Короткевичеву баладу *Вулиця Касманаўтаў*.

У низці інших виявів романтики представники „республіки на Шостій Новій” суттєво різнилися між собою. Білоруський письменник, на відміну від В. Діденка, М. Сома та великою мірою В. Симоненка, був схильним до історизму, осягнення теперішнього й майбутнього крізь призму архаїки. Уже в першій збірці його поезій виникають посилення на Крошинське повстання 1828 року (*Паўлюк Багрым*), діяння напівлегендарних повстанця (*Балада пра паўстанца Ваўкалаку*) і розбійника (*Маиэка*). Українські ранні шістдесятники скеровувалися на поступову романтизацію майбутнього (прикметний виняток – триптих Т. Коломієць *Всеволод* про середньовічну Україну). Власне, задум створити поему про дівчину Смілу, на честь якої назвали місто на Черкащині [Сніжко 2015: 738], Симоненко не встиг утілити. Для порівняння: якщо Короткевич через образ мореплавця прагнув пробудити національний дух і увагу до минувшини („[...] Адкрыю найлепшую ў свеце Амерыку // (Вёску Амерыку, што пад Оршай)”, вірш *Калумбы зямлі нязнаемай* [Карткевіч 2012: 304]), то Симоненко передусім очуднював прийдешне України, закликаючи „нових Колумбів й Магелланів” напнути „вітрила [...] мрій” (*Гей, нові Колумби й Магеллани...* [Симоненко 2015: 256]). Так чи інакше, український шістдесятник запам'ятався Короткевичу насамперед як „іронічний хлопець” поряд із усміхненим другом – М. Сомом [Карткевіч 2016 (Абрана): 433; Карткевіч 2016 („Мой се...”): 454].

Отже, В. Короткевич був помітно інтегрований до середовища молодих поетів, що в 1950-х роках навчалися в Києві. Подібно до В. Симоненка й М. Сома, він зафіксував упізнаваний образ тогочасної студентської спільноти, зокрема посилення творчої атмосфери серед гуманітаріїв. Авторам указанного покоління як у літературному побуті, так і в художніх доробках притаманні цінування кола однодумців, обігрування знаків повсякдення, широке застосування засобів комічного. Такі властивості скеровувалися на відмежування від соцреалістичної картини світу й шаблонних трактувань дійсності взагалі. Естетичні розбіжності (активніша розбудова модерністичного письма, послідовніше вдавання до історичних сюжетів у Короткевича) здебільшого зумовлювалися дослідницькою діяльністю білоруського поета.

Своєю чергою, завдяки полілогу між ранніми шістдесятниками – представниками двох слов'янських літератур вияскраплюється університетський міф у структурі київського міського тексту.

Список використаної літератури

- Гординський С., *Богдан Ігор Антонич: Його життя і творчість*, [в:] Б.І. Антонич, *Зібрані твори*, Вінніпег: Об'єднання Українських Письменників в Екзилі „Слово”, 1967, с. 7–26.
- Єрмоленко В., *Моя іронія*, [в:] *Іронія: збірник статей*, Львів: Літопис; Київ: Смолоскип, 2006, с. 109–117.
- З матір'ю незабутнього Василя Симоненка Ганною Федорівною Симоненко-Щербань розмовляє поет Микола Сом*, [в:] М. Сом, *З матір'ю на самоті*, Київ: Смолоскип, 2005, с. 11–66.
- Льницький М., *Від „дочасного світла” до „сурм останнього дня”*, [в:] Б.І. Антонич, *Повне зібрання творів*, Львів: Літопис, 2009, с. 3–36.
- Калинець І., *Знане і незнане про Антонича: матеріали до біографії Б.І. Антонича*, Львів: Друкарські куншти, 2011.
- Кіпоренко М., *„В мене власна погорда єсть”: Спогади про В. Симоненка-студента*, [в:] В. Симоненко, *Вибрані твори*, Київ: Смолоскип, 2015, с. 713–726.
- Коломієць Т., *Володимир Короткевич: „Білоруським націоналістом мене зробили українці”*, [в:] „Культура і життя”, 18.12.2020, с. 12.
- Коцюбинська М., *Книга споминів*, Харків: Акта, 2006.
- Мельнікава З., *Уладзімір Караткевіч і творча-філософські пошуки „філалагічнага” накалення*, [в:] „Studia Białorusistyczne”, 2013, t. 7, s. 125–148.
- Рогоза Б., *Молодим залишився навіки: Життя і творчість В. Симоненка*, [в:] „Хрещатик”, 20.12.1997, с. 1, 5.
- Сніжко М., *Поема про українську Жанну д'Арк*, [в:] В. Симоненко, *Вибрані твори*, Київ: Смолоскип, 2015, с. 736–748.
- Шалагінов Б., *Романтичний словник*, Київ: Видавничо-поліграфічний центр НАУКМА, 2010.
- Małowiecki T., *Norwid wobec powstania styczniowego*, [w:] „Pamiętnik Literacki”, 1929, t. 26, nr 1/4, s. 564–581.

Spysok vykorystanoi literatury [References]

- Hordynskiy S., *Bohdan Ihor Antonych: Yoho zhyttia i tvorchist* [Bohdan Ihor Antonych: His life and work], [v:] B.I. Antonych, *Zibrani tvory*, Vinnipeg: Obiednannia Ukrainykykh Pysmennykyv v Ekzyli „Slovo”, 1967, s. 7–26.

- Yermolenko V., *Moia ironiia* [*My irony*], [v:] *Ironiia: zbirnyk statei*, Lviv: Litopys; Kyiv: Smoloskyp, 2006, s. 109–117.
- Z matiriu nezabutnoho Vasylia Symonenka Hannoveru Fedorivnoiu Symonenko-Shcherban rozmovliaie poet Mykola Som [Poet Mykola Som talks with the mother of the unforgettable Vasyl Symonenko, Anna Fedorivna Symonenko-Shcherban], [v:] M. Som, *Z matiriu na samoti*, Kyiv: Smoloskyp, 2005, s. 11–66.
- Ilnytskyi M., *Vid „dochasnoho svitla” do „surm ostannoho dnia”* [From the “early light” to the “trumpets of the last day”], [v:] B.I. Antonych, *Povne zibrannia tvoriv*, Lviv: Litopys, 2009, s. 3–36.
- Kalynets I., *Znane i neznane pro Antonycha: materiialy do biohrafii B.I. Antonycha* [Known and unknown about Antonych: materials for the biography of B.I. Antonych], Lviv: Drukarski kunshty, 2011.
- Kiporenko M., „V mene vlasna pohorda yest”: *Spohady pro V. Symonenka-studenta* [“I have my own contempt”: Memories of student V. Simonenko], [v:] V. Symonenko, *Vybrani tvory*, Kyiv: Smoloskyp, 2015, s. 713–726.
- Kolomiets T., *Volodymyr Korotkevych: „Biloruskym natsionalistom mene zrobyly ukrainsi”* [Volodymyr Korotkevych: “Ukrainians made me a Belarusian nationalist”], [v:] „Kultura i zhyttia”, 18.12.2020, s. 12.
- Kotsiubynska M., *Knyha spomyniv* [A book of memories], Kharkiv: Akta, 2006.
- Melnikava Z., *Uladzimir Karatkevich i tvorchy-filosofskiiia poshuki „filalahichnaha” pakalennia* [Uladzimir Karatkevich and the creative and philosophical searches of the “philological” generation], [v:] „Studia Bialorutenistyczne”, 2013, t. 7, s. 125–148.
- Rohoza B., *Molodym zalyshyvsia naviky: Zhyttia i tvorchist V. Symonenka* [He remained young forever: the life and work of V. Simonenko], „Khreshchatyk”, 20.12.1997, s. 1, 5.
- Snizhko M., *Poema pro ukrainsku Zhannu d'Ark* [A poem about the Ukrainian Joan of Arc], [v:] V. Symonenko, *Vybrani tvory*, Kyiv: Smoloskyp, 2015, s. 736–748.
- Shalahinov B., *Romantychnyi slovnyk* [Romantic dictionary], Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr NaUKMA, 2010.
- Makowiecki T., *Norwid wobec powstania styczniowego* [Norwid against the January Uprising], [v:] „Pamiętnik Literacki”, 1929, t. 26, no. 1/4, s. 564–581.

Список використаних джерел

- Антонич Б.І., *Повне зібрання творів*, Львів: Літопис, 2009.
- Діденко В., *Небокрай*, Київ: Дніпро, 1987.
- Караткевіч У., *Абраная*, [v:] У. Караткевіч, *Збор твораў у 25 тамах*, т. 12: *Публіцыстыка. Эсэ-нарысы: 1952–1982*, Мінск: Мастацкая літаратура, 2016, с. 421–438.
- Караткевіч У., *Збор твораў у 25 тамах*, т. 1: *Паэзія: 1950–1960*, Мінск: Мастацкая літаратура, 2012.
- Караткевіч У., *Збор твораў у 25 тамах*, т. 19: *Лісты: Частка 1*, Мінск: Мастацкая літаратура, 2020.

- Караткевич У., *Збор твораў у 25 тамах*, т. 20: *Лісты: Частка 2*, Мінск: Мастацкая літаратура, 2022.
- Караткевич У., „*Мой се грядок!*”, [в:] У. Караткевич, *Збор твораў у 25 тамах*, т. 12: *Публіцыстыка. Эсэ-нарысы: 1952–1982*, Мінск: Мастацкая літаратура, 2016, с. 438–456.
- Караткевич У., *Сон аб тым, што было*, [в:] У. Караткевич, *Збор твораў у 25 тамах*, т. 12: *Публіцыстыка. Эсэ-нарысы: 1952–1982*, Мінск: Мастацкая літаратура, 2016, с. 411–420.
- Короткевич В., *Город у края радуги*, 1962, Київ: Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, фонд 670, опис 1, справа 1942, машинопис.
- Самойленко О., Короткевич В., *Журналисты*, 1953, Київ: Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, фонд 670, опис 2, справа 323, машинопис.
- Симоненко В., *Вибрані твори*, Київ: Смолоскип, 2015.
- Сом М., *Йду на побачення*, Київ: Молодь, 1957.

Spysok vykorystanykh dzherel [References]

- Antonych B.I., *Povne zibrannia tvoriv [Complete collection of works]*, Lviv: Litopys, 2009.
- Didenko V., *Nebokrai [Skyline]*, Kyiv: Dnipro, 1987.
- Karatkevich U., *Abranaia [Selected]*, [v:] U. Karatkevich, *Zbor tvorau u 25 tamakh*, т. 12: *Publitsystyka. Ese-narysy: 1952–1982*, Minsk: Mastatskaia litaratura, 2016, s. 421–438.
- Karatkevich U., *Zbor tvorau u 25 tamakh*, т. 1: *Paeziia: 1950–1960 [Collection of works in 25 volumes, vol. 1: Poetry: 1950–1960]*, Minsk: Mastatskaia litaratura, 2012.
- Karatkevich U., *Zbor tvorau u 25 tamakh*, т. 19: *Listy: Chastka 1 [Collection of works in 25 volumes, т. 19-1: Letters]*, Minsk: Mastatskaia litaratura, 2020.
- Karatkevich U., *Zbor tvorau u 25 tamakh*, т. 20: *Listy: Chastka 2 [Collection of works in 25 volumes, т. 20-2: Letters]*, Minsk: Mastatskaia litaratura, 2022.
- Karatkevich U., „*Moi se hradok!*” [*This is my town*], [v:] U. Karatkevich, *Zbor tvorau u 25 tamakh*, т. 12: *Publitsystyka. Ese-narysy: 1952–1982 [Collection of works in 25 volumes, т. 12:]*, Minsk: Mastatskaia litaratura, 2016, s. 438–456.
- Karatkevich U., *Son ab tym, shto bylo [Dream about what was]*, [v:] U. Karatkevich, *Zbor tvorau u 25 tamakh*, т. 12: *Publitsystyka. Ese-narysy: 1952–1982 [Collection of works in 25 volumes, т. 12:]*, Minsk: Mastatskaia litaratura, 2016, s. 411–420.
- Korotkevich V., *Horod u kraia raduhi [The city at the edge of the rainbow]*, 1962, Kyiv: Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrainy, fond 670, opys 1, справа 1942, mashynopys.
- Samoilenko O., Korotkevich V., *Zhurnalisty [Journalists]*, 1953, Kyiv: Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrainy, fond 670, opys 2, справа 323, mashynopys.
- Symonenko V., *Vybrani tvory [Selected works]*, Kyiv: Smoloskyp, 2015.
- Som M., *Ydu na pobachennia [I'm going on a date]*, Kyiv: Molod, 1957.

